

ПРІОРИТЕТИ ПРОФЕСІЙНОГО ЧИТАННЯ ФАХІВЦІВ ВІЙСЬКОВО-МОРСЬКОГО ФЛОТУ ТА БЕРЕГОВОЇ ОХОРОНИ США

Шумовецька С. П.

доктор педагогічних наук, професор, доцент кафедри психології,
педагогіки та соціально-економічних дисциплін
Національної академії Державної прикордонної служби
імені Богдана Хмельницького
ORCID ID: 0000-0001-5419-1576

Анотація. У статті висвітлено досвід провідних військових навчальних закладів США, який засвідчує важливість професійного розвитку майбутніх офіцерів, нагальність пошуку нових форм роботи щодо засвоєння теорії і практики військово-морської сили та лідерства. Детально простежено практику професійного читання у навчальних закладах, що готують фахівців для Військово-Морського флоту та Берегової охорони США, зокрема Університеті Морської піхоти, Військово-морському інституті, Академії Берегової охорони, а також Центрі військової історії армії США, Військово-Морській післядипломній школі та Асоціації військових офіцерів США. Філософія освіти у цих навчальних закладах та установах передбачає, що завдяки взаємодії з книгою, самонавчанню офіцери можуть стати більш поінформованими та компетентними. Пріоритетами програм професійного читання тут є військово-морська історія, стратегія, військово-морські операції, оперативна доктрина, теорія і практика управління та лідерства. Книги зі списків для професійного читання допомагають майбутнім офіцерам глибше зрозуміти складнощі сучасного світу, оцінити військово-морську спадщину, загалом сформувати фундамент знань та краще освоїти різні аспекти стратегічного середовища, своєї місії, основні вимоги військово-морської сили.

Акцентовано увагу на важливості запозичення подібної практики і в системі військової освіти України. Книги зі списку для професійного читання можуть допомогти майбутнім офіцерам підвищити рівень знань, здобутих під час формального навчання у військових закладах, доповнити матеріали програмних занять. Читання таких книг дає багато можливостей для удосконалення процесу прийняття управлінських рішень, має неоціненне значення для відпрацювання ефективних шляхів розв'язання проблемних ситуацій у повсякденному житті та під час бойових дій, що є передумовою інтелектуальної переваги над ворогом. Загалом доведено, що читання літератури є важливим інструментом розвитку оперативного мислення майбутніх офіцерів, їх належної підготовки до виконання завдань вищого рівня когнітивної складності.

Ключові слова: професійне читання, освіта, професійний розвиток, лідерство, книги, військово-морська сила.

Shumovetska S. P. THE PRIORITIES OF PROFESSIONAL READING OF THE US NAVY AND COAST GUARD SPECIALISTS

Abstract. The article highlights the experience of the leading US military educational establishments, which demonstrates the importance of professional development of future officers, the urgency of finding new forms of work on mastering the theory and practice of naval force and leadership. The author traces in detail the practice of professional reading in educational establishments that train specialists for the US Navy and Coast Guard, in particular, the Marine Corps University, the Naval Institute, the Coast Guard Academy, as well as the US Army Center of Military History, the Naval Postgraduate School and the Military Officers Association of America. The philosophy of education at these educational establishments and institutions is that through interaction with books and self-study, officers can become more informed and competent. The priorities of the professional reading programmes here are naval history, strategy, naval operations, operational doctrine, theory and practice of management and leadership. The books on the lists of professional reading help future officers to better understand the complexities of the modern world, appreciate the naval heritage, generally build a foundation of knowledge and better master various aspects of the strategic environment, their mission, and the basic requirements of naval force.

Attention is focused on the importance of adopting similar practices in the military education system of Ukraine. The books on the list of professional reading can help future officers improve the level of knowledge gained during formal training in military establishments and complement the materials of programme classes. Reading such books provides many opportunities to improve the process of making managerial decisions, is invaluable for developing effective ways to solve problematic situations in everyday life and during combat operations, which is a prerequisite for

intellectual superiority over the enemy. In general, it is proved that reading literature is an important tool for developing the operational thinking of future officers, their proper preparation for performing tasks of a higher level of cognitive complexity.

Key words: professional reading, education, professional development, leadership, books, naval force.

Вступ. В Україні на сьогодні дуже актуальним залишається переорієнтування військової освіти на нові ефективні та дієві практики навчання, пошук нових підходів як до організації навчання майбутніх офіцерів, так і змістового наповнення освіти. Пріоритетом професійної військової педагогіки у наш час має бути змістове та структурне оновлення навчального матеріалу, акцент на відповідність вимогам часу, потреби нового інформаційного та оперативного середовища.

Особливо важливим за таких умов є вивчення досвіду технологічно передових країн світу, їх практики підготовки військових фахівців, шляхи задіяння продуктивних та дієвих стратегій навчання. Прикладом такого підходу є використання в системі військової освіти США потенціалу професійного читання, що є обов'язковою складовою професійного навчання всіх закладів, які готують фахівців для Військово-Морських сил та Берегової охорони.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

На сьогодні вчені звертають увагу на значення книги як цивілізаційного феномену та інструменту пізнання. Зокрема роль книги в соціально-комунікативному просторі, еволюцію структури і функції книжкової комунікації, роль автора і читача дослідила В. Маркова [1].

Н. Грабар та М. Курушина вивчають практики популяризації читання. Зокрема Н. Грабар охарактеризувала соціо комунікаційний простір бібліотек, особливості спілкування в структурі бібліотечної діяльності [2]. М. Курушина вивчає особливості читання як засобу навчання та осягнення світу, роль бібліотек як простору активної взаємодії авторів, читачів, видавців і критиків [3].

Історію читацьких практик військових досліджують В. Соколов [4], О. Сокирко [5], М. Палієнко, І. Срібняк [6]. Учені простежили історію становлення бібліотек козацької старшини наприкінці XVII–XVIII століття, а також книжковий рух, зокрема тематику читання, у таборах полонених українців у Австро-Угорщині та у Польщі у XX столітті.

Разом з тим сучасний аспект професійного читання військових не є предметом наукових зацікавлень. Це зумовлено тим, що у системі військової освіти на сьогодні не задіюють потенціалу професійного читання, не беруть до уваги її переваг та потенціалу. Саме тому потребують окремого дослідження шляхи вдосконалення професійної підготовки майбутніх офіцерів у аспекті використання потенціалу професійної літератури, вивчення досвіду провідних військових навчальних закладів світу щодо організації практики професійного читання для підготовки офіцерів до виконання завдань вищих рівнів когнітивної складності.

Метою статті є розгляд пріоритетів професійного читання фахівців Військово-Морського флоту та Берегової охорони США й окреслення можливостей використання подібної практики для підготовки майбутніх офіцерів в Україні.

Виклад основного матеріалу. У військових навчальних закладах США професійне читання є важливою складовою та інструментом професійного розвитку. Зокрема в Корпусі морської охорони США (*United States Marine Corps*) професійне читання – це предмет постійної уваги. Тут передбачено списки професійної літератури для різних категорій персоналу, щороку публікують «Список для професійного читання Корпусу морської піхоти» (*The Marine Corps Commandant's Professional Reading List*), де подано книжки, «найбільш доречні для професійного розвитку та критичного мислення на кожному рівні» [7]. У списку є книги, що їх пропонує командир Корпусу морської піхоти, а також ті, що їх повинні прочитати всі морські піхотинці відповідно до рівнів. Усім морським піхотинцям, офіцерам та військовослужбовцям запропоновано читати протягом року п'ять книжок.

Ці книги пропонують не випадково. У Корпусі морської піхоти однастайні щодо того, що кожен морський піхотинець повинен знати свою історію. Саме тому список для професійного читання містить багато книг, що стосуються важливих моментів історії Кор-

пусу морської піхоти США, а також таких складних ідей, як теорія систем і маневрена війна. Ці книги дають читачам можливість пізнати багато корисних ідей щодо своєї професії та варіантів і процедур управлінських рішень [7].

В Університеті Морської піхоти США (*United States Naval Academy*) у програмі професійного читання, що діє ще з 1989 року, є багато книг про участь морської піхоти у різних військових операціях, зокрема в Афганістані, Іраку та Кореї («Морська піхота на війні: історії з Афганістану та Іраку» за редакцією П. Тріподі та К. Фрушур, «Забуті воїни: 1-ша тимчасова бригада морської піхоти, етос корпусу і корейська війна» Т. Х. Хаммес, «Останній бій компанії Фох: реальна історія про морських піхотинців США в бою» Б. Друрі, Т. Клавіна). Зокрема у книзі «Морські піхотинці на війні. Історії з Афганістану та Іраку» за редакцією П. Триподі та К. Фрушур зібрано короткі історії 10 морських піхотинців, які служили в Афганістані чи Іраку. Автори пишуть про людину у бою, зосереджуючись на підготовці, уроках, на досвіді співвітчизників, які діяли у надзвичайних обставинах.

Багато книг присвячено історії морської піхоти. Зокрема у книзі «Перший, що воює: погляд на корпус Морської піхоти США зсередини» В. Крулак розглядає досвід Морської піхоти під час Другої світової війни, війни в Кореї та В'єтнамі, у яких він брав участь, відповідаючи на питання, що означає бути морською піхотою. У книзі «Пекло Нептуна: ВМС США на Гуадалканалі» Дж. Горнфішера йдеться про боротьбу за контроль над морськими шляхами Соломонових островів, про людей, які билися на міноносцях, крейсерах і бойових кораблях у війні Америки проти Японської імперії у роки Другої світової війни.

Окремою групою подано книги – історії про жінок-морських піхотинців. Це «Вагання вбивають: бойовий досвід жінки-офіцера морської піхоти в Іраку» Дж. Блер, а також «Жінки на війні: Ірак, Афганістан та інші конфлікти» Дж. Вайз та С. Барон. Ці книги, одні з небагатьох, написані жінками-морськими піхотинцями про війну в Іраку, висвітлюють щоденні випробування, з якими стикається

жінка на війні, зокрема й з упередженнями щодо них військових-чоловіків [8].

У підбірці книг «Стратегія» морським піхотинцям запропоновано ознайомитися з питаннями національної безпеки. Йдеться, до прикладу, про книгу «Нова концепція війни: Джон Бойд, морська піхота США і маневрена війна» Я. Брауна. Це історія про Джона Бойда, який брав участь у створенні винищувачів F-15 і F-16. Передбачено, що для молодих морських піхотинців ця книга буде важливою з огляду на погляди Бойда щодо маневрової війни. У книзі «Тактика флоту та морські операції» У. Хьюз та Р. Гір'є розповідають про історію тактики ведення бою на морі, починаючи від епохи вітрильного бою до сьогодення, з акцентом на історичних тенденціях, особливостях маневрування для досягнення переваги. Книга описує, як взаємодія між військово-морськими операціями, військовими кампаніями впливає на воєнну тактику та на війну на морі [9].

У Військово-морському інституті США (*United States Naval Academy*) практики професійного читання розглядають як незамінний інструмент професійного розвитку для моряків усіх рівнів. Зокрема програма «Професійне читання сержанта» складається з 12 книг, включаючи художню літературу, науково-дослідницьку літературу, військову літературу, стратегію, менеджмент і технології тощо. Мета програми – розширити обізнаність військових моряків про специфіку бойових дій, одночасно сприяючи їхньому особистому і професійному розвитку. Кожен морський піхотинець щороку читає щонайменше п'ять книг зі свого рівня. Є п'ять рівнів як для рядових морських піхотинців, так і для офіцерів. Ці рівні збігаються з певними рангами, і морські піхотинці повинні прочитати всі книги свого рівня, перш ніж перейти на вищий рівень.

Як зазначає адмірал Л. Франкетті, начальник військово-морських операцій Військово-Морських сил США, «надзвичайно важливо, щоб наш флот був організацією, яка навчається, люди якої завжди читають, критично думають і намагаються досягти професійної та бойової досконалості в усьому, що вони роблять, щоб ми, як і раніше, були провідною військовою силою у світі» [10].

У програмі професійного читання для командира морської піхоти подано близько тисячі книг за такими серіями: «Основи 21 століття», «Анатомія корабля», «Асоціація армії США», «Класика морської літератури», «Класика морської сили», «Основи стратегічної серії», «Історія військової авіації», «Історія військово-морських операцій США у Другій світовій війні», «Образи війни», «Нові погляди на морську та авіаційну археологію», «Тактична серія «Перл Харбол»», «Дослідження китайського морського розвитку», «Дослідження історії Корпусу морської піхоти та десантної війни», «Дослідження військово-морської історії та морської сили», «Фотоальбоми японського військового корабля», «Хроніки Військово-морського інституту США» [11].

Зокрема серія «Дослідження історії корпусу морської піхоти та десантної війни» аналізує багато життєво важливих аспектів Корпусу морської піхоти, особливості десантної війни та їхньої ролі в глобальній безпеці, охоплюючи битви, лідерів, стратегію, операції, тактику, доктрину, технології, персонал, організацію та культуру [12].

У книгах серії «Дослідження військово-морської історії та морської сили» йдеться про роль світових морських держав, від стародавнього світу до флоту та берегової охорони сьогодні, розглядаються різні аспекти військово-морських сил і конфліктів на морі, включаючи морські операції, стратегію і тактику, а також технологій, фінансування та управління морськими військовими силами. Серія «Стратегія» охоплює книги про стратегії війни та конфліктів. У книгах йдеться про стратегії, що їх використовують воюючі та конкуруючі держави, з акцентом на уроках, важливих для сучасних офіцерів. У серії «Трансформаційна війна» зібрано книги про зміни та нововведення, які докорінно змінили ведення війни, зокрема про технологічні інновації, а також важливі ідеї у військовій теорії, доктрині і військові дії, що остаточно змінили методи, засоби і цілі війни [13].

Різним категоріям персоналу пропонують також книги двох серій: блакитно-золотої та червоно-золотої. Блакитно-золота професійна бібліотека (серія) складається зі спеці-

лізованих книг, виданих у видавництві *Naval Institute Press* протягом 100 років. Вони дещо оновлені та відповідають усім стандартам Військово-морського інституту США. Це такі книги, як «Посібник для офіцерів дивізії», «Командування на морі», «Військово-морське судноплавство», «Командування на морі», «Розвиток військово-морського розуму», «Словник сучасної стратегії і тактики», «Довідник офіцера дивізії», «Морські церемонії, звичаї та традиції», «Військово-морські інновації для 21-го століття», «Принципи систем морської зброї», «Морська історія ВМС США». Червоно-золота серія професійної бібліотеки теж призначена для професійного розвитку сучасних морських піхотинців. Ця серія охоплює «Довідник для сержантського складу морської піхоти», «Довідник морського офіцера», «Морські максими», що покликані допомогти молодим офіцерам пізнати та обговорити нові ідеї.

Серед різних категорій персоналу особливо популярні такі книги, як «Перший до бою. Корпус морської піхоти США зсередини» В. Крулака, «Жінки на війні» Дж. Уайза і С. Барона, «Напад з моря. Нариси з історії десантної війни» за редакцією М. Бартлетта, «Тактика флоту та морські операції» У. Хьюза і Р. Гіррієра, «На березі води. Захист від сучасного десантного нападу» Т. Гатчела, «Легенда Бліцкриг. Кампанія 1940 року на Заході» К.-Х. Фрізера. В інституті вважають, що ці книги допомагають впливати на лідерські навички офіцерів, надають їм особливу інформацію, необхідну для досягнення успіху. Кожен із творів – романи, мемуари, біографії, автобіографії, публікації про менеджмент – надають офіцерам дорожню карту для кращого лідерства, допомагають покращити лідерські навички [14].

У Центрі військової історії армії США (*U.S. Army Center of Military History*) є свої списки для професійного читання, зокрема книги підбрано за розділами «Берегова охорона», «Морська піхота», «Флот», «Авіація», «Армія». Списки рекомендованої літератури для морської піхоти почали створювати ще з XIX століття, а з 1988 року започатковано власне програму професійного читання морської піхоти, насамперед це література про

морську силу, швидкість, партнерські відносини, команду військово-морських сил.

Програму професійного читання для Військово-Морського флоту було розроблено в такий спосіб, щоб заохотити всіх моряків до звички читати та вчитися протягом життя. Книги, включені до цих колекцій, допомагають читачам глибше зрозуміти та оцінити військово-морську спадщину, професію військового та складнощі сучасного світу [15].

На сайті Військово-морської післядипломної школи (*Naval Postgraduate School*) у м. Монтерей (штат Каліфорнія, США), яка забезпечує післядипломну освіту, є окремий розділ «Військово-професійне читання». Тут розміщено списки літератури для відповідних підрозділів. Кожен керівник певної служби створює список для читання, щоб допомогти в професійному розвитку військовослужбовців і цивільних осіб відповідної служби. Мета полягає в тому, щоб рекомендувати книги для критичного вивчення в широкому тематичному діапазоні і заохочувати до «професійного розгляду, спостереження та серйозного обговорення» [16].

Філософія навчання у морській ад'юнктурі (бібліотека Дадлі Нокса) передбачає, що підтримка актуальної інформації та глибокі професійні знання є критично важливими для командування США. На сайті ад'юнктури у розділі «Військово-професійне читання» розміщено декілька переліків книг: «Програма професійного читання з питань оборони», «Список прочитаної інформації директора розвідувального управління Міністерства оборони США». Зокрема у розділі «Інтелектуальна література: список для читання» у списку «Розвідувальна література: рекомендований список для читання» запропоновано книги про Другу світову війну, історію ЦРУ, про жінок у розвідці, шпигунство, операції, контррозвідку, технології, війну з тероризмом. Темі книг охоплюють історію, аналіз, технології, погляди ключових особистостей на розвідку, її роль у національній безпеці та сили, які її формували протягом багатьох років [16].

В Асоціації військових офіцерів Америки (*Military Officers Association of America*), найбільшій та найвпливовішій асоціації військових країни, що об'єднує офіцерів армії, Кор-

пусу Морської піхоти, Військово-Морського флоту, Повітряних та Космічних сил, Берегової охорони, серед ресурсів для професійного розвитку запропоновано збірки книг класичних і сучасних авторів. Зокрема у списку для весняного читання є такі книги з військової історії, що вже стали класикою, як «Історія мореплавства: дослідження мистецтва та науки вітрильного спорту» Д. Філіпса-Бірта і «Великі кораблі та великі капітани» Х. Вілла. Це книги про кораблі та плавання з найдавніших часів до епохи Великих відкриттів, про битви, дослідження, змагання та комерцію, разом з тим про труднощі, морську майстерність і мужність. У літньому та осінньому списках сучасної військової літератури запропоновано книги «Окінавський розрахунок» Х. Д. Пула, морського піхотинця у відставці та ветерана В'єтнаму (розповідь про історичну та сучасну тактику, розвідку, тероризм, звичайну та нетрадиційну війну), «Морська історія світової війни: наступальні операції, 1914–1915», «Напруга морської могутності, 1915–1916» і «Сполучені Штати у війні, 1917–1918» Т. Фротингема (висвітлено британські та німецькі військово-морські операції в перші роки Першої світової війни, зокрема бойові військово-морські стратегії, тактику, порівняння сил і операції в Атлантиці, Тихому океані, Північному морі [17].

Академія Берегової охорони США (*US Coast Guard Academy*) пропонує майбутнім офіцерам доступ до понад 350 000 друкованих та електронних книг, а також до 42 000 повнотекстових журналів та 225 академічних баз даних для дослідження [18]. Як і в інших навчальних закладах, у списках для професійного читання тут багато книг про будову та роботу кораблів, проектування машинобудування, механіку матеріалів, залізобетонних конструкцій, аеродинаміку, управління надзвичайними ситуаціями. Разом з тим, порівняно більшою є кількість книг з природничих наук, екології та економіки, екології і проблем збереження природи, біоцентризму, етичного антропоцентризму та відповідальності, етики й естетики екологічної турботи.

В Академії Берегової охорони, порівняно з іншими закладами морського профілю, у списках для професійного читання також

значно більшим є відсоток книг, що стосуються культурного та етнічного різноманіття світу. Серед подібних книг – на перших місцях книги Р. Бхаргави та Д. Браун «Поza межами різноманітності», «Конструктивні конфлікти» Л. Крізберга та Б. Дейтона, «Чому всі чорні діти сидять разом у кафетерії?» Б. Татум. Передбачено, що ці книги повинні прочитати всі офіцери, бо вони важливі для цілей Берегової охорони, у якій різноманітність, справедливість і продуктивне спілкування є обов'язковими умовами місії [18].

Загалом в Корпусі морської охорони, Університеті морської піхоти, Військово-морському інституті, Академії Берегової охорони у списках для професійного читання пріоритетними є теми, що стосуються історії морської сили, історії військово-морських операцій США, історії корпусу морської піхоти та десантної війни, стратегії та лідерства. У списках для професійного читання запропоновано книги, з яких можна дізнатися про звичайну війну, партизанську війну, ядерну зброю, комп'ютери у війні, підводні війни, хімічну зброю, геофізичні війни. З таких книг офіцери можуть дізнатися про порядок оцінки сил, стратегії, тактики та інші актуальні теми, які допоможуть їм зрозуміти природу війни. Запропоновані книги містять змістовні ідеї та погляди, актуальні для Військово-Морських сил, де підтримують ідею про те, що постійне критичне вивчення широкого кола книг є важливою складовою професійної відповідальності військових.

У зазначених навчальних закладах однак щодо того, що читання навчає діяти у складному стратегічному середовищі. Саме книги зі списків для професійного читання можуть допомогти офіцерам покращити розуміння стратегічної морської сили як інструменту національної влади, незамінної ролі етичного лідерства та специфіки морських боїв, загалом краще освоїти різні аспекти стратегічного середовища, своєї місії, основні вимоги ведення воєнних дій.

У системі професійної підготовки фахівців для Військово-Морських сил пріоритетною є увага до вдосконалення розуму за допомогою читання та критичного мислення. Систематичне читання книг тут трактують як важ-

ливий інструмент розвитку інтелектуального лідерства, підвищення оперативної ефективності, що має вирішальне значення для забезпечення військової переваги військово-морських сил. Читання забезпечує самостійне вивчення історії професії військового, цінних методів лідерства та використання критичного мислення для розуміння світу. В сукупності ці книги допомагають військовим відшліфувати свій інтелект, належно підготуватись до наступного рівня відповідальності.

Подібна практика професійного читання має великі переваги і в системі військової освіти України. Книги зі списку для професійного читання можуть доповнювати матеріали програмних занять, тим самим допомогти майбутнім офіцерам підвищити рівень знань, здобутих під час формального навчання у військових закладах. Йдеться про книги, перекладені на українську мову та видані українськими видавництвами. Це насамперед «Застеляйте ліжко. Дрібниці, які можуть змінити ваше життя, а можливо, і світ» [19], «Морські історії. Моє життя у спецопераціях» В. Макрейвена [20], «Розверніть корабель. Уроки менеджменту від капітана підводного човна» Д. Марке [21], «Приборкати страх. Досвід морського котика» Б. Вебба [22]. Важливим для офіцерів Військово-Морських сил України буде також досвід, викладений у книгах Дж. Віллінка та Л. Бебіна «Абсолютна відповідальність: уроки лідерства від «морських котиків»» [23] та С. Сінека «Справжні лідери їдять останніми. Як створити команду мрії» [24].

Серед останніх перекладів варто згадати книгу «Позивний «Хаос»: навчити лідерства» Дж. Меттіса [25]. Це розповідь про легендарну кар'єру Джима Меттіса в Корпусі морської піхоти: від широкомасштабних керівних ролей у трьох війнах до командування чвертю мільйона військ на Близькому Сході. Подібні книги – про фундаментальний досвід лідера, стратегічні дилеми і далекоглядність мислення. У них викладено неоціненний досвід самопізнання і професійної майстерності, приклад долавання труднощів і досягнення успіху, знаходження одностайності і створення команди. Хоча подібні списки призначені для самостійного вивчення, його також можна використовувати як основу для розробки

дослідницьких та проєктних завдань, роботи книжкових клубів, дискусійних груп та інших заходів професійного розвитку.

У системі підготовки фахівців для Військово-Морських сил США звертають велику увагу на найбільш доцільні стратегії і тактики управлінського впливу, пошук ефективних шляхів розв'язання проблемних ситуацій у повсякденному житті та під час бойових дій, тобто роблять акцент на досягненні інтелектуальної переваги над ворогом. У цьому зв'язку саме читання літератури є важливим інструментом розвитку інтелектуального потенціалу майбутніх офіцерів, їх оперативного мислення і практичного інтелекту, дає багато можливостей для удосконалення процесу прийняття управлінських рішень.

Загалом у системі професійної підготовки фахівців Військово-Морських сил та Берегової охорони США є багато списків книг для читання, що містять глибокий та корисний аналіз, спонукають до роздумів. Більшість книг стосуються військової історії та містять детальний виклад військово-морської стратегії, планів та рішень, які мали історичне значення. Запропоновані книги з різних списків допомагають сформувати фундамент знань, який дозволяє офіцерам застосовувати міркування, якісну інтерпретацію та творчу діяльність для вирішення складних питань у своїй роботі, належно взаємодіяти з різними аспектами сучасного світу. Досвід провідних військових навчальних закладів підтверджує, що продумане застосування знань і спільне навчання сприяють критичному осмисленню, особистій відповідальності, загалом кращому розумінню себе в професії.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Провідні навчальні заклади, зокрема Університет Морської піхоти, Військово-морський інститут Академія Берегової охорони серед іншого пропонують курсантам один з найкращих шляхів професійного та особистісного розвитку – практику про-

фесійного читання. Філософія освіти у цих навчальних закладах передбачає, що завдяки взаємодії з книгою, самонавчанню, досліджуючи воєнну історію, стратегію і військово-морські операції, офіцери можуть стати більш поінформованими та компетентними. Програми професійного читання тут розробляють, щоб заохотити всіх моряків до звички читати та вчитися протягом життя. Книги, включені до цих колекцій, зосереджені на військово-морській історії, оперативній доктрині, теорії і практиці управління та лідерства, потрібні майбутнім офіцерам для того, щоб глибше зрозуміти складнощі сучасного світу, оцінити військово-морську спадщину та вимоги професії військового. Книги з різних списків допомагають майбутнім офіцерам сформувати фундамент знань, краще освоїти різні аспекти стратегічного середовища, своєї місії, основні вимоги військово-морської сили.

Досвід провідних військових навчальних закладах засвідчує важливість професійного розвитку майбутніх офіцерів, нагальність пошуку нових форм роботи щодо засвоєння теорії і практики лідерства та воєнного мистецтва. Приклади зі діяльності військових діячів дають можливість учити майбутніх офіцерів найбільш доцільних стратегій і тактик, ефективних шляхів розв'язання проблемних ситуацій під час бойових дій. Загалом підхід, що апелює до практики професійного читання, допоможе розширити сферу інтелектуальних зацікавлень майбутніх офіцерів, розвивати їх практичне мислення та інтелектуальний потенціал, загалом формувати їх як інтелектуальну військову еліту. Така зорієнтованість вищої військової освіти може посилити її спроможність відповідати на виклики сьогодення, спроможність оновлюватися змістовно та організаційно.

Перспективами подальших досліджень у цьому напрямі є визначення шляхів впровадження практик професійного читання у систему військової освіти України.

Література:

1. Маркова В. Книга в соціально-комунікативному просторі: минуле, сучасне, майбутнє: монографія. Харків : ХДАК, 2010. 252 с.
2. Грабар Н. Г. Спілкування в бібліотеці: теоретико-методологічний аналіз : монографія. Харків: Майдан, 2014. 354 с.
3. Курушина М. А. Читання в сучасній Україні: практики популяризації. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Історія України. Українознавство: історичні та філософські науки*. 2016. Вип. 23. С. 162–168. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhISU_2016_23_23 (дата звернення: 20.01.2025).

4. Соколов В. Книжкові зібрання козацької старшини наприкінці XVII–XVIII ст. Вісник Книжкової палати. 2014. № 1. С. 22–27. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkp_2014_1_8 (дата звернення: 20.01.2025).
5. Сокирко О. Козацький Марс. Держава та військо Козацького Гетьманату в добу Мілітарної революції, 1648–1764. Київ: Темпора, 2023. 912 с.
6. Палієнко М. Г., Срібняк І. В. Книжковий рух у таборі полонених українців Фрайштадт (Австро-Угорщина), 1915–1918 рр.) / М. Г. Палієнко, І. В. Срібняк // Рукописна та книжкова спадщина України. 2021. Вип. 27. С. 181–192. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rks_2021_27_14 (дата звернення: 20.01.2025).
7. Dirago M. Learning from the Marine Corps Commandant's Professional Reading List. URL: <https://groundedcuriosity.com/learning-from-the-marine-corps-commandants-professional-reading-list/> (accessed 18.01.2025).
8. CMC Professional Reading Program: Innovation. URL: <https://grc-usmcu.libguides.com/usmc-reading-list-fy24/innovation> (accessed 18.01.2025).
9. CMC Professional Reading Program FY24: Strategy. URL: <https://grc-usmcu.libguides.com/usmc-reading-list-fy24/strategy> (accessed 18.01.2025).
10. CNO's Professional Reading Library. URL: <https://www.usni.org/press/military-reading-lists> (accessed 18.01.2025).
11. Books & Press. URL: <https://www.usni.org/press/books> (accessed 18.01.2025).
12. Studies in Marine Corps History and Amphibious Warfare. URL: <https://www.usni.org/studies-marine-corps-history-and-amphibious-warfare> (accessed 18.01.2025).
13. Springer Paul J. Transforming War Series. <https://www.usni.org/transforming-war-series> (accessed 18.01.2025).
14. The Leader's Bookshelf. URL: <https://www.usni.org/press/books/leaders-bookshelf> (accessed 18.01.2025).
15. The Navy Professional Reading Program. URL: https://militaryreadinglists.com/reading_list/3-navy (accessed 18.01.2025).
16. Military Professional Reading. URL: <https://libguides.nps.edu/military-reading> (accessed 18.01.2025).
17. William D. Bushnell. Add These 5 Books to Your Summer Contemporary Military Reading List. URL: <https://www.moaa.org/content/publications-and-media/news-articles/2023-news-articles/recommended-reads/add-these-5-books-to-your-summer-contemporary-military-reading-list/> (accessed 18.01.2025).
18. USCGA Library. URL: <https://libguides.uscg.edu/cgreadinglists/CMMDT> (accessed 18.01.2025).
19. Макрейвен В. Застеляйте ліжко. Дрібниці, які можуть змінити ваше життя, а можливо, і світ. Київ: КМ-Букс, 2021. 128 с.
20. Макрейвен В. Морські історії. Моє життя у спецопераціях. Київ: КМ-Букс, 2022. 408 с.
21. Марке Д. Розверніть корабель. Уроки менеджменту від капітана підводного човна. Київ: Наш формат, 2021. 264 с.
22. Вебб Б. Приборкати страх. Досвід морського котика. Київ: Yakaboo Publishing, 2021. 192 с.
23. Віллінк Дж., Бебін Л. Абсолютна відповідальність: уроки лідерства від «морських котиків». Київ: Книголав, 2023. 400 с.
24. Сінек С. Справжні лідери їдять останніми. Як створити команду мрії. Харків: Віват, 2022. 416 с.
25. Меттіс Дж., Вест, Б. Позивний «Хаос». Уроки лідерства від експерта Пентагону. Київ: Наш формат, 2025. 320 с.

References:

1. Markova, V. (2010). *Knyha v sotsialno-komunikatyvnomu prostori: mynule, suchasne, maibutnie* [The book in the social and communicative space: past, present, future: a monograph]: monohrafiia. Kharkiv : KhDAK. [in Ukrainian]
2. Hrabar, N. H. (2014). *Spilkuvannia v bibliotetsi: teoretyko-metodolohichniy analiz* [Communication in the library: theoretical and methodological analysis]: monohrafiia. Kharkiv: Maidan. 354 p. [in Ukrainian]
3. Kurushyna, M. A. (2016). *Chytannia v suchasni Ukraini: praktyky populiaryzatsii* [Reading in Contemporary Ukraine: Practices of Popularization]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina. Seriya : Istoriia Ukrainy. Ukrainoznavstvo: istorychni ta filosofski nauky*, Vyp. 23, pp. 162–168. [in Ukrainian].
4. Sokolov, V. (2014). Knyzhkovi zibrannia kozatskoi starshyny naprykintsi XVII–XVIII st. [Book collections of Cossack elders at the end of the XVII–XVIII century]. *Visnyk Knyzhkovoï palaty*. № 1. S. 22–27. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkp_2014_1_8 [in Ukrainian].
5. Sokyрко, O. (2023). Kozatskyi Mars. Derzhava ta viisko Kozatskoho Hetmanatu v dobu Militarnoi revoliutsii, 1648–1764 [Cossack Mars. The state and the army of the Cossack Hetmane during the military revolution 1648–1764]. Kyiv: Tempora, 912 s. [in Ukrainian].
6. Paliienko, M. H., & Sribniak, I. V. (2021). Knyzhkovyi rukh u tabori polonenykh ukrainsiv Fraishtadt (Avstro-Uhorshchyna), 1915–1918 rr.) [Book movement in Freistadt camp of the Ukrainian prisoners of war (Austria-Hungary), 1915–1918)]. *Rukopysna ta knyzhkova spadshchyna Ukrainy*. Vyp. 27. S. 181–192. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/rks_2021_27_14. [in Ukrainian].
7. Dirago, M. Learning from the Marine Corps Commandant's Professional Reading List. Retrieved from <https://groundedcuriosity.com/learning-from-the-marine-corps-commandants-professional-reading-list/> (accessed on January 18, 2025).
8. CMC Professional Reading Program: Innovation. Retrieved from <https://grc-usmcu.libguides.com/usmc-reading-list-fy24/innovation> (accessed on January 18, 2025).
9. CMC Professional Reading Program FY24: Strategy. Retrieved from <https://grc-usmcu.libguides.com/usmc-reading-list-fy24/strategy> (accessed on January 18, 2025).
10. CNO's Professional Reading Library. Retrieved from <https://www.usni.org/press/military-reading-lists> (accessed on January 18, 2025).
11. Books & Press. Retrieved from <https://www.usni.org/press/books> (accessed on January 18, 2025).
12. Studies in Marine Corps History and Amphibious Warfare. Retrieved from <https://www.usni.org/studies-marine-corps-history-and-amphibious-warfare> (accessed on January 18, 2025).
13. Springer, Paul J. Transforming War Series. Retrieved from <https://www.usni.org/transforming-war-series> (accessed on January 18, 2025).

14. The Leader's Bookshelf. URL: <https://www.usni.org/press/books/leaders-bookshelf> (accessed on January 18, 2025).
15. The Navy Professional Reading Program. Retrieved from https://militaryreadinglists.com/reading_list/3-navy (accessed on January 18, 2025).
16. Military Professional Reading. Retrieved from <https://libguides.nps.edu/military-reading> (accessed on January 18, 2025).
17. William D. Bushnell. Add These 5 Books to Your Summer Contemporary Military Reading List. Retrieved from <https://www.moaa.org/content/publications-and-media/news-articles/2023-news-articles/recommended-reads/add-these-5-books-to-your-summer-contemporary-military-reading-list/> (accessed on January 18, 2025).
18. USCGA Library. Retrieved from <https://libguides.uscga.edu/cgreadinglists/CMMDT> (accessed on January 18, 2025).
19. Makreiven, V. (2021). *Zasteliaite lizhko. Dribnytsi, yaki mozhut zminyty vashe zhyttia, a mozhlyvo, i svit.* [Make Your Bed. Small things that can change your life... and maybe the world]. Kyiv: KM-Buks. 128 s. [in Ukrainian].
20. Makreiven, V. (2022). *Morski istorii. Moie zhyttia u spetsoperatsiiakh* [Sea Stories: My Life in Special Operations]. Kyiv: KM-Buks. 408 s. [in Ukrainian].
21. Marke, D. (2021). *Rozverniti korabel. Uroky menedzhmentu vid kapitana pidvodnoho chovna* [Turn the Ship Around! A True Story of Turning Followers into Leaders]. Kyiv: Nash format. 264 s. [in Ukrainian].
22. Webb, B. (2021). *Pryborkaty strakh. Dosvid morskoho kotyka* [Mastering Fear: A Navy SEAL's Guide]. Kyiv: Yakaboo Publishing. 192 s. [in Ukrainian].
23. Villink, Dzh., & Bebin L. (2023). *Absoliutna vidpovidalnist: uroky liderstva vid «morskykh kotykyv»* [Extrem ownership. How U.S. Navy Seals Lead and Win]. Kyiv: Knyholav. 400 s. [in Ukrainian].
24. Cinek, S. (2022). *Spravzhni lidery yidiat ostannimy. Yak stvoryty komandu mrii.* [True leaders are the last to eat. How to build a dream team]. Kharkiv: Vivat. 416 s. [in Ukrainian].
25. Mettis, Dzh., & West, B. (2025). *Pozyvnyi «Khaos». Uroky liderstva vid eksholovy Pentahonu* [Call Sign Chaos: Learning to Lead by former Pentagon chief]. Kyiv: Nash format, 320 s. [in Ukrainian].